

Listopad 2021

KVALITNÍ VZDĚLÁVACÍ SYSTÉM JAKO ZBRAŇ PROTI DEZINFORMACÍM

Tomáš Hamberger

Shrnutí

Pandemie covid-19 přinesla i masivní šíření dezinformací. Vymyšlené, nepravdivé, zastrašující informace podněcovaly špatnou náladu, někdy až nenávist a zlobu. Zlobu na vládu, na autority, na lékaře, na kohokoli, koho se dezinformace týkají. Lidé na celém světě s těmito nebezpečnými informacemi přicházejí zejména na sociálních sítích denně do styku a často jim důvěřují.

Text přináší pohled do Finska, jemuž se dlouhodobě daří proti dezinformacím bojovat. Země se trvale umísťuje na vrcholu řady indexů jako index spokojenosti občanů, index svobody tisku, rovnosti pohlaví, sociální spravedlnosti, transparentnosti nebo vzdělání. Finsko také zaujímá první příčku v žebříčku zemí EU v rámci měření odolnosti vůči dezinformacím. Česká republika je v dolní polovině tohoto žebříčku.

Hlavní body

- Kudy se vydalo Finsko aneb cesta mezi nejlepší vzdělávací systémy na světě.
- Odvážné školské reformy stojí z velké části za finským úspěchem.
- Společný cíl finské vlády a společnosti? Samostatně a kriticky uvažující jedinec.
- Ruská propaganda a zvláštní informační působení není pro Finy něčím neobvyklým.
- Co bychom mohli v rámci boje proti dezinformacím udělat v České republice?
- Kritické myšlení a schopnost čelit dezinformacím jde ruku v ruce s voličskou gramotností. To, že někde děláme chybu, bychom mohli vyvodit i z výsledků nedávných českých parlamentních voleb.

Finská cesta za nejlepším vzdělávacím systémem na světě

V současnosti se ve společnosti stále intenzivněji mluví o finském vzdělávacím systému jako o soustavě, která je dle výsledků různých hodnocení, považována za nejlepší na světě. Velmi často se ale můžeme setkat s tvrzením, že finský úspěch je spojován převážně s používáním moderních digitálních technologií, zkrátka, že za úspěchem finského školství stojí technika. Není tomu tak!

Úspěch finského školství se neodehrál ze dne na den, ale byl to dlouhodobý proces, který začal v 50. letech minulého století a dosud v podstatě neskončil. To, že neskončil, je vlastně opět další přednost finského vzdělávacího systému, který dokáže velice pružně reagovat na specifika doby.

Problém tak většinou nastává ve chvíli, když se začne konstatovat, že bychom se například my, jako Česká republika nebo jakýkoliv jiný stát, měli přiblížit finskému vzdělávacímu systému, ale nezmění se, jaké konkrétní kroky Finsko učinilo, v čem jejich úspěch přesně spočívá a zdali jsou vůbec takové kroky přenositelné do českého či jiného prostředí.

Odvážné a progresivní školské reformy

Když zůstaneme u nás, tak první rozdíl mezi Finskem a Českou republikou je ten, že Finsko má svou ekonomiku založenou na vlastním výzkumu a vývoji. To do jisté míry znamená, že Finsko prosazuje znalostní ekonomiku, jejíž jedním ze základních pilířů je právě vzdělávání, respektive vzdělanost. V důsledku orientace na vlastní výzkum a vývoj začala být oblast vzdělávání dlouhodobě štědře podporována. To ovšem neznamená, že to je jediný důvod finského úspěchu. Další velice prozíravé kroky přišly v 70. letech v podobě velmi odvážných, ale zároveň progresivních reforem. Tehdy byly zrušeny a sloučeny některé vysoké školy a na uchazeče o studium na pedagogických fakultách začaly být kladeny velice vysoké nároky. Ty jsou platné dosud. Statisticky vyjádřeno: z 1000 uchazečů o studium na pedagogických fakultách jich je do ročníku přijato pouhých 10 %. Poslední školská reforma proběhla ve Finsku v roce 2016 a týkala se národního vzdělávacího kurikula. Klasické předměty byly nahrazeny multidisciplinárními oblastmi a začalo se zavádět vzdělávání založené na fenoménech, tzv. Phenobl.¹ To v podstatě znamená, že se různá témata nevyučují izolovaně a klíčové je také to, že tato témata si žáci vybírají sami, případně po dohodě s rodiči či učiteli. Zároveň to však neznamená, že by z finského vzdělávacího systému zmizely klasické předměty.

Veškeré tyto reformy a dílčí kroky na sebe navazují a mimo jiné směřují k hlavnímu cíli finské vlády, který spočívá ve finském národním plánu na kvalitně vzdělanou společnost. Jejím produktem je samostatně a kriticky uvažující jedinec, který dokáže obstát v dnešní informatické společnosti a dezinformační válce.

Společný cíl finské vlády a společnosti? Samostatně a kriticky uvažující jedinec

V roce 2014 finská vláda ustanovila první programy na boj proti dezinformacím. Cílem programů je naučit občany, studenty, novináře, ale i politiky rozeznávat nepravdivé informace. Tyto speciální programy jsou pouze částí víceúrovňového a mezioborového přístupu, který Finsko využívá v rámci příprav občanů všech věkových kategorií na kvalitní a bezpečný život v současné digitální éře.

¹ Phenomenal Education (nedatováno). *Phenomenon Based Learning*.
<http://www.phenomenaleducation.info/phenomenon-based-learning.html>.

Ruská propaganda a zvláštní informační působení není pro Finy něčím neobvyklým

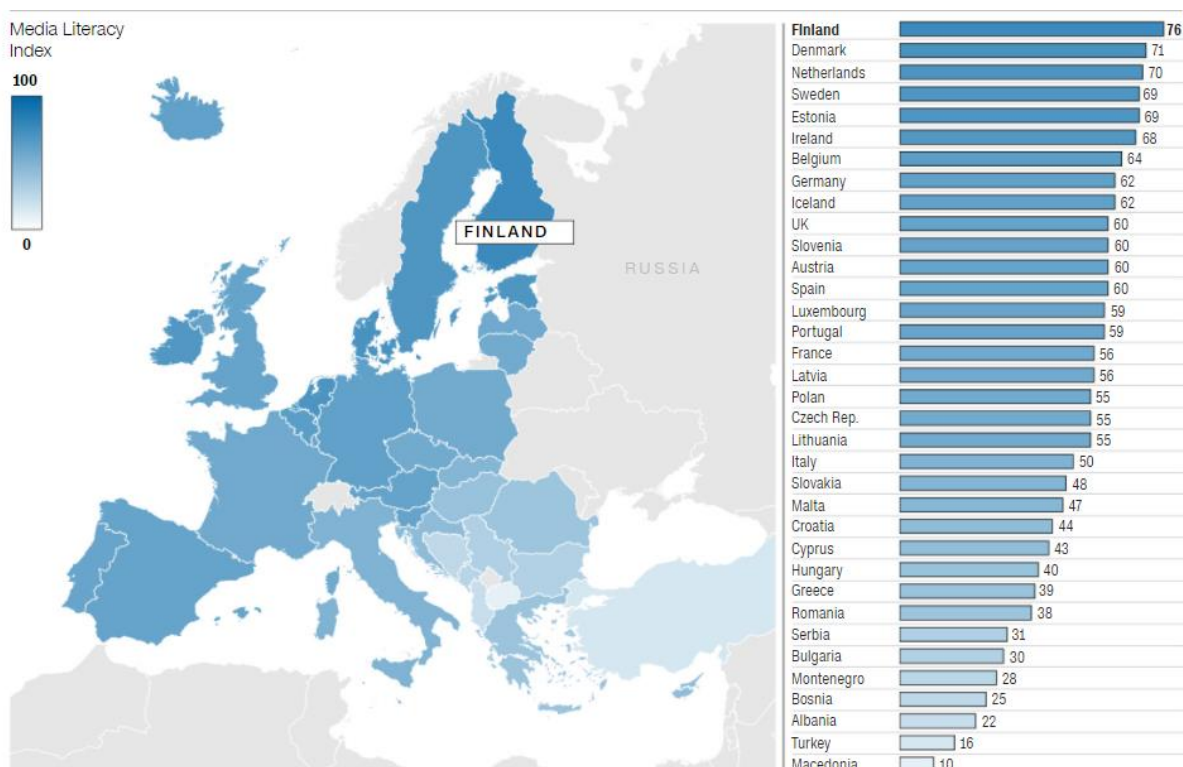
Finsko, jako země, je z historického pohledu dlouhodobě vystavena propagandistickým kampaním majícím své kořeny v Kremlu. V současnosti se tato informační válka přenesla do kyberprostoru a není tak snadné vypátrat původce konkrétní akce. Finové ale moc dobře vědí, odkud vítr vane. To je také hlavní důvod, proč si finská vláda uvědomuje, co je v sázce, a proto podobné vzdělávací programy zaměřené na kritické myšlení a boj proti fake news výsostně podporuje.

Že to Finsko myslí s bojem proti dezinformacím opravdu vážně potvrzuje i nedávné vyjádření finského prezidenta Saula Niinistö, který vyzval všechny Finy, aby aktivně bojovali proti nepravdivým informacím a využívali vzdělávacích a podpůrných programů finské vlády. Zároveň si finská vláda pozvala americké odborníky na dezinformace, aby radili finským úředníkům, jak rozpoznávat falešné zprávy. A v neposlední řadě bylo ve školních vzdělávacích programech ještě více zdůrazněno kritické myšlení.

Cesta Finska je správná, jak ukazují statistiky

Výsledek všech jednotlivých výše zmíněných kroků, které finská vláda začala aktivně prosazovat, se dostavil velice brzy. V roce 2018 se Finsko dostalo na první příčku v žebříčku zemí Evropské unie v rámci měření odolnosti vůči dezinformacím.²

Obrázek 1: Index mediální gramotnosti

Zdroj: CNN, 2019.

² Mackintosh, E. (2019). *Finland is winning the war on fake news. What it's learned may be crucial to Western democracy.* CNN. <https://edition.cnn.com/interactive/2019/05/europe/finland-fake-news-intl/>.

Finsko je tedy zářný příklad toho, jak lze čelit současné dezinformační válce. Kromě toho je na finském přístupu jasné vidět, že to není jenom úkol finské vlády, ale celé společnosti. Úkolem každého Fini je bránit finskou demokracii a pravdu a první obranou linií tvoří učitelé ve školce.

Může se Česká republika vydat finskou cestou?

Položme si tedy jednoduchou otázku. Co bychom mohli v rámci boje proti dezinformacím udělat v České republice? Současná politická situace zrovna dvakrát nenaznačuje, že by přišel někdo vizionářský, kdo by připravil a začal implementovat kvalitní vzdělávací programy pro občany České republiky, a nejen pro ně. Těchto programů, tak jako ve Finsku, by se měli aktivně účastnit také zaměstnanci státu, novináři či politici. Zde nezbude nic jiného než doufat, že se kybernetická bezpečnost, kam spadá boj s dezinformacemi, stane národní, respektive vládní prioritou.

Kdo má v tomto ohledu malou výhodu, jsou školy. Nemusí nutně čekat na pokyn shora, což dokazuje mnoho zajímavých programů na základních a středních školách, které se zaměřují na rozvoj kritického myšlení a na boj proti fake news. Jak připravují dnešní mladou generaci na život v současné infromatické společnosti přiblížila ředitelka základní školy v Ústí nad Labem Mgr. Marie Čápoová: *„Máme pro žáky speciální cvičení, které zahrnuje zkoumání tvrzení obsažených ve videích na youtube a v příspěvcích na sociálních sítích. Také žákům umožňujeme, aby si vyzkoušeli psaní samotných falešných zpráv. V neposlední řadě je vedeme k důslednému ověřování zdrojů, což je pro některé žáky otravné, ale pomalu si na to zvykají, protože vědí, že bez toho se neobejdou.“*

Kritické myšlení a schopnost čelit dezinformacím jde ruku v ruce s voličskou gramotností

Výše zmíněný příklad dokazuje, že i v České republice, respektive na českých školách se aktivně věnují kritickému myšlení a mediální gramotnosti. Této praxe není mnoho, ale budme za ni rádi, protože kritické myšlení jde ruku v ruce s voličskou gramotností. A pokud máte ještě v živé paměti výsledky nedávných parlamentních voleb, tak jistě uznáte, že kritické myšlení a plán boje proti dezinformacím je něco, co Česká republika potřebuje jako sůl.

Autor

TOMÁŠ HAMBERGER

Analytik

Tomáš Hamberger je pedagog prosazující moderní trendy ve vzdělávání, zabývá se prevencí kybernetické kriminality a na toto téma pravidelně realizuje vzdělávací projekty pro děti a mládež. Dále je členem Klubu aktivních ve vzdělávání. Během pandemie covid-19 založil projekt Digitální pohotovost 4.0 pomáhající školám zvládat distanční výuku a vzdělávání. V současnosti působí jako poradce náměstkyně ministra průmyslu a obchodu pro oblast digitalizace a inovací a technického vzdělávání a jako poradce předsedy vlády České republiky pro oblast školství.

Vydavatel

INSTITUT PRO POLITIKU A SPOLEČNOST

Posláním Institutu je zkvalitňování českého politického a veřejného prostředí prostřednictvím profesionální a otevřené diskuse a vytvoření živé platformy, která pojmenovává zásadní problémy, vypracovává jejich analýzy a nabízí recepty pro jejich řešení formou spolupráce expertů a politiků, mezinárodních konferencí, seminářů, veřejných diskuzí, politických a společenských analýz dostupných celé české společnosti. Jsme přesvědčeni, že otevřená odborná diskuse a poznání podstaty a příčin jednotlivých problémů jsou nutným předpokladem jakéhokoli úspěšného řešení problémů současné společnosti.

Martinská 2, 110 00 Praha 1

+420 602 502 674

www.politikaspolecnost.cz

office@politikaspolecnost.cz